

Arheološka istraživanja crkve Sv. Martina u Prozorju 2018. godine

---

Belaj, Juraj; Stingl, Sebastijan

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2019, XV, 173 - 177**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:280955>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported](#)/[Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales

Instituti

Archaeologici

XV - 2019

Godišnjak

Instituta za

arheologiju

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršna urednica/Desk editor

Katarina Botić

Tehnička urednica/Technical editor

Katarina Botić

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Ana Konestra, Hrvoje Kalafatić, Daria Ložnjak Dizdar, Saša Kovačević, Bartul Šiljeg, Siniša Krznar;
Mario Gavranović (Austrija), Boštjan Laharnar, Alenka Tomaž (Slovenija)

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti,
Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Lektura/Language editor

Renata Draženović i Marko Dizdar (hrvatski jezik/Croatian)

Prijevod na engleski/English translation

Marko Maras i autori / Marko Maras and authors

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambreč

©Institute of archaeology, Zagreb 2019.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services - Emerging Sources Citation Index
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

9 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja u Lovasu (zapadni Srijem) – Otkriće rano-latenskoga biritualnog groblja

19 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Gorana Kušić

Sotin Srednje polje – Arheološka istraživanja višeslojnoga nalazišta u Podunavlju 2018.

25 Katarina Botić

Bršadin – Pašnjak pod selom, rezultati arheoloških istraživanja 2018. godine

37 Ivana Ožanić Roguljić
Pia Šmalcelj Novaković
Anita Rapan Papeša
Angelina Raičković Savić
Valentina Mantovani
Hrvoje Kalafatić
Bartul Šiljeg

Aktivnosti i rezultati uspostavnog istraživačkog projekta Život na rimskoj cesti (LRR) (HRZZ, UIP-05-2017-9768) u 2018. godini

41 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Rezultati dodatnih zaštitnih arheoloških istraživanja prapovijesnoga nalazišta AN 7A Jagodnjak – Napuštene njive (Baranja)

47 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 3 Petrijevcu – Španice

53 Marko Dizdar

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 5 Petrijevcu – Karaševo 1

57 Daria Ložnjak Dizdar

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 6 Petrijevcu – Karaševo 2

61 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2018. godini

CONTENTS

Archaeological Excavations

9 Marko Dizdar

Research results for Lovas (Western Sirmia) – Discovery of an Early La Tène biritual cemetery

19 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Gorana Kušić

Sotin Srednje polje – Archaeological excavation of multilayer site in Danube Basin in 2018

25 Katarina Botić

Bršadin – Pašnjak pod selom, results of the archaeological excavations in 2018

37 Ivana Ožanić Roguljić
Pia Šmalcelj Novaković
Anita Rapan Papeša
Angelina Raičković Savić
Valentina Mantovani
Hrvoje Kalafatić
Bartul Šiljeg

Activities and results of the installation research project Life on the Roman Road (LRR) (HRZZ, UIP-05-2017-9768) in 2018

41 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Results of additional rescue archaeological excavation of the prehistoric site AN 7A Jagodnjak – Napuštene njive (Baranja)

47 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Results of the Rescue Archaeological Excavations of the AN 3 Petrijevcu – Španice site

53 Marko Dizdar

Results of the Rescue Archaeological Excavations of the AN 5 Petrijevcu – Karaševo 1 site

57 Daria Ložnjak Dizdar

Results of the Rescue Archaeological Excavations of the AN 6 Petrijevcu – Karaševo 2 site

61 Marko Dizdar

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2018

67   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Marija Mihaljević

Dolina Babine Grede – istraživanje kasnobrončanodobnoga naselja u Posavini 2018. godine

67   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Marija Mihaljević

Dolina Babine Grede – Research of the Late Bronze Age settlement in Sava Valley 2018

75   **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

O arheološkim istraživanjima crkve sv. Luke Evangeliste u Novskoj 2018. godine

75   **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

Archaeological excavations in the church of St Luke the Evangelist in Novska in 2018

101   **Juraj Belaj**

Arheološka istraživanja lokaliteta Pakrac – Stari Grad 2018. godine

101   **Juraj Belaj**

Archaeological research of the site Pakrac – Stari Grad in 2018

107   **Tatjana Tkalčec**

Arheološka istraživanja na lokalitetu Veliki Zdenci – Crni Lug 2018. godine

107   **Tatjana Tkalčec**

Archaeological research on the site of Veliki Zdenci – Crni Lug in 2018

117   **Branko Mušič**
Igor Medarić
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan

Geofizička istraživanja srednjovjekovnoga lokaliteta Kalinovac – Hrastova greda 1

117   **Branko Mušič**
Igor Medarić
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan

Geophysical research of the medieval site of Kalinovac – Hrastova greda 1

123   **Siniša Krznar**
Branko Mušič
Igor Medarić
Barbara Horn

Geofizička istraživanja lokaliteta Hlebine – Svetinjski breg 2018. godine

123   **Siniša Krznar**
Branko Mušič
Igor Medarić
Barbara Horn

Geophysical research on the site of Hlebine – Svetinjski breg in 2018

129   **Tajana Sekelj Ivančan**

Arheološka istraživanja lokaliteta Hlebine – Dedanovice

129   **Tajana Sekelj Ivančan**

Archaeological excavations of Hlebine – Dedanovice site

137   **Saša Kovačević**

Gomila u Jalžabetu – hitna zaštitna istraživanja tijekom 2017. i 2018. u okviru pod teme A4: Ritual unutar „Strategije znanstvene djelatnosti Instituta za arheologiju 2014.–2019.“

137   **Saša Kovačević**

Gomila in Jalžabet – emergency rescue excavations in 2017 and 2018 within the A4: Ritual subtopic of the “Strategy for the Scientific Research Activities of the Institute of Archaeology 2014–2019”

145   **Tatjana Tkalčec**

Nastavak arheoloških istraživanja cisterne i konzervatorskih radova unutrašnjosti kule burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2018. godine

145   **Tatjana Tkalčec**

Continuation of archaeological research of the cistern and conservation works at the interior area of the keep of the Vrbovec Castle in Klenovec Humski in 2018

153   **Tatjana Tkalčec**

Arheološka istraživanja na srednjovjekovnome arheološkom kompleksu Osijek Vojakovački – Mihalj u 2018. godini

153   **Tatjana Tkalčec**

Archaeological research at Osijek Vojakovački – Mihalj medieval site in 2018

167   **Snježana Karavanić**
Andreja Kudelić

Kalnik – Igrišće – rezultati arheoloških iskopavanja u 2017. i 2018. godini

167   **Snježana Karavanić**
Andreja Kudelić

Kalnik – Igrišće – results of archaeological excavations in 2017 and 2018

173   **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

Arheološka istraživanja crkve Sv. Martina u Prozorju 2018. godine

173   **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

Archaeological research of the church of St Martin in Prozorje in 2018

179   **Ana Konestra**
Enrico Cirelli
Gaetano Benčić
Bartul Šiljeg

Istraživanja na Stanciji Blek (Tar – Vabriga/Torre – Abrega): nove spoznaje o srednjovjekovnoj fazi lokaliteta

179   **Ana Konestra**
Enrico Cirelli
Gaetano Benčić
Bartul Šiljeg

Research at Stancija Blek (Tar – Vabriga/Torre – Abrega): new insights in the Medieval phase of the site

187   **Ana Konestra**
Fabian Welc
Anita Dugonjić
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Rafał Solecky
Bartosz Nowacki

Istraživanja projekta „Arheološka topografija otoka Raba“ u 2019. godini na području Lopara: nova saznanja o prapovijesnim i kasnoantičkim lokalitetima

187   **Ana Konestra**
Fabian Welc
Anita Dugonjić
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Rafał Solecky
Bartosz Nowacki

Research within the “Archaeological topography of the Island of Rab” project at Lopar in 2019: new data on Prehistoric and late Antique sites

195   **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Fabian Welc
Mato Ilkić
Mate Parica

Multidisciplinarni terenski radovi projekta RED u 2018. godini: istraživanja u uvali Plemići (Ražanac)

195   **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Fabian Welc
Mato Ilkić
Mate Parica

Multidisciplinary fieldwork within project RED in 2018: research at Plemići bay (Ražanac)

201   **Kristina Jelinčić Vučković**
Emmanuel Botte

Arheološko istraživanje na lokalitetu Novo Selo Bunje na otoku Braču, 2018. godina

201   **Kristina Jelinčić Vučković**
Emmanuel Botte

Archaeological excavation on the Novo Selo Bunje site on the island of Brač, 2018

217   **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Eduard Visković

Arheološka istraživanja rimske vile u uvali Soline na otoku Sveti Klement (Pakleni otoci, Hvar), lipanj 2018. godine

217   **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Eduard Visković

Archaeological research of a Roman villa in Soline Bay on the island of St. Clement (Pakleni Islands, Hvar) in June 2018

Terenski pregled

225 Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Sustavni terenski pregled nalazišta Kurilovec – Belinščica u Turopolju

Field Survey

225 Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Systematic field survey of the Kurilovec – Belinščica site in Turopolje

Ekperimentalna arheologija

231 Andreja Kudelić

Znanstveno-edukativni i popularni program: Prapovijesno lončarstvo: interdisciplinarnost i eksperiment

Experimental Archaeology

231 Andreja Kudelić

Scientific-educational and popular program: Prehistoric pottery: interdisciplinarity and experiment

Ostala znanstvena djelatnost Instituta za arheologiju

239-251

Additional scientific activity of the Institute

239-251

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Lovas
2. Sotin – Srednje polje
3. Bršadin – Pašnjak pod selom
4. Josipovac/Čepin
5. Jagodnjak – Napuštene njive
6. Petrijevići – Španice
7. Petrijevići – Karaševo 1
8. Petrijevići – Karaševo 2
9. Zvonimirovo – Veliko polje
10. Dolina – Babine Grede
11. Novska – crkva sv. Luke Evanđeliste
12. Pakrac – Stari grad
13. Veliki Zdenci – Crni Lug
14. Kalinovac – Hrastova greda 1
15. Hlebine – Svetinjski breg
16. Hlebine – Dedanovice
17. Jalžabet – gomila
18. Klenovec Humski – Plemićki grad Vrbovec
19. Osijek Vojakovački – Mihalj
20. Kalnik – Igrišće
21. Prozorje – crkva sv. Martina
22. Kurilovec – Belinščica
23. Tar – Stancija Blek
24. Rab – Lopar
25. Uvala Plemići (Ražanac)
26. Brač – Novo selo Bunje
27. Sveti Klement – Soline

Arheološka istraživanja crkve Sv. Martina u Prozorju 2018. godine

Archaeological research of the church of St Martin in Prozorje in 2018

Juraj Belaj
Sebastijan Stingl

Primljeno/Received: 01. 07. 2019.
Prihvaćeno/Accepted: 14. 08. 2019.

Tijekom rujna i listopada 2018. godine nastavljena su arheološka istraživanja crkve Sv. Martina na lokalitetu Prozorje (Martin-Breg) u Dugom Selu. U ovoj kampanji završena su istraživanja broda crkve (sonda VI), sve do glinenoga sloja zdravice, a pritom su pronađena i istražena 43 groba. U 21 grobu pronađeni su posebni nalazi, pri čemu se većinom radi o dijelovima odjeće i obuće (gumbi, kopče, ušice i kukice, nazuvke i sl.) te nabožnim predmetima (medaljice, križevi, krunice i brevari) koji su pronađeni u njih 13, dok je novac pronađen u tri groba. Nije pronađeno mnogo nakita, no ističe se zlatni prsten sa staklenom krunom koji je pronađen unutar groba 275. Značajan nalaz – unutar korpusa novovjekovnih nalaza – su i sljepoočničarke pronađene uz fragmentarne ostatke lubanje u grobu 293, od kojih su neke imale završetak u obliku slova S. Kripta izrađena od opeka, koja se nalazila u središtu broda, istražena je i ispražnjena do kraja – čini se da su ostaci pokojnika iz kripte bili ekshumirani, vjerojatno kada je crkva bila napuštena, no pronađeni su brojni nalazi. Otkrivena su i dva zida izgrađena od nepravilnoga kamenja (SJ 1598 i 1603) koji izlaze ispod zapadnoga zida broda crkve te se pružaju u smjeru istoka. Za sada funkcija tih zidova nije jasna, vjerojatno je riječ o ostacima starije građevine.

Ključne riječi: crkva sv. Martina, sakralna arhitektura, Prozorje, Martin-Breg, novi vijek, grobovi

The archaeological excavations of the church of St Martin on the site of Prozorje (Martin-Breg) in Dugo Selo were continued in September and October 2018. This campaign completed the excavations in the church nave (trench VI) up to the clay layer of untouched soil, finding and exploring 43 graves. This year's 21 graves contained separate finds, which were mostly items of clothing and footwear (buttons, buckles, pins and hooks, slippers etc.) and religious items (medals, crosses, rosaries, breverls), which were found in 13 graves, while money was found in three graves. Not much jewellery has been found; one outstanding piece is a gold ring with a glass crown, found inside grave 275. Significant finds within the corpus of modern finds are the temple hair ornaments found next to the fragmented remains of a skull in grave 293, some of them with S-shaped terminals. The brick crypt in the middle of the nave was completely explored and emptied; the remains of the dead from the crypt seem to have been exhumed, probably when the church was abandoned, but there were numerous finds anyway. Also, the excavations uncovered two walls of irregular stones (SU 1598 and 1603), starting under the western wall of the church nave and stretching towards the east; it is still unclear what they were for, but they are probably the remains of an older structure.

Key words: Church of St. Martin, sacral architecture, Pozorje, Martin-Breg, Modern Ages, graves

Tijekom rujna i listopada 2018. godine provedena su arheološka istraživanja crkve Sv. Martina na lokalitetu Prozorje (Martin-Breg) pored Dugog Sela.¹ Istraživanja

su vođena stratigrafskom metodom, a pojedine situacije kao i mjesta pronalaska posebnih nalaza snimana su totalnom stanicom. Riječ je o nastavku istraživanja broda crkve (sonda VI) koja su – nakon osmogodišnjega prekida – ponovno započeta 2017. godine. Budući da je u međuvremenu započela obnova svetišta crkve, skele postavljene u istočnome dijelu broda (sl. 1) djelomično su otežale istraživanje i dokumentiranje, no usprkos tome ono je ipak uspješno provedeno.

¹ Arheološka istraživanja vodio je dr. sc. Juraj Belaj, znanstveni savjetnik Instituta za arheologiju, a zamjenik voditelja bio je Sebastijan Stingl, mag. archeol. U istraživanjima su sudjelovali i mag. archeol. Tea Kokotović, Jelena Maslač, Marko Skuliber i Ivan Vidović te studenti/apsolventi arheologije Marko Babeli i Karlo Srdoč. Uz njih su bila angažirana i dva fizička radnika, koje je osigurala Župa sv. Martina.

Sl. 1 Pogled na brod crkve tijekom istraživanja (snimio: S. Stingl)

Fig. 1 Church nave during the excavation (photo: S. Stingl)

U ovogodišnjoj arheološkoj kampanji istražena je cijela površina broda crkve sv. Martina do glinenoga sloja zdravice (SJ 1530). Pronađena su 43 groba, koji s 18 grobova istraženih u arheološkoj kampanji 2017. godine, daju brojku od ukupno 61 groba unutar broda crkve. Tijekom svih dosadašnjih arheoloških kampanja, u crkvi sv. Martina pronađeno je i istraženo 299 grobova, od kojih je većina iz razdoblja ranoga novog vijeka.

Većina istraženih grobova, osim onih najdublje ukopanih, ukopana je u često prekopavanom sloju tamno smeđe boje, SJ 1420. Taj je sloj izrazito bogat primjesama od kojih se posebno ističu fragmenti ljudskih kostiju te ostaci žbuke, ulomci opeka i sitno kamenje. Zanimljiva je činjenica da su u prosjeku kosti pronađene u izmiješanome sloju znatno bolje sačuvane od onih pronađenih u grobovima, premda su nedvojbeno od njih starije. Na lokalitetu su često pronađene uglavnom čitave lubanje, ali izvan grobova. Njihov smo položaj zabilježili totalnom stanicom, no nismo ih uvodili u dokumentaciju kao grobove. Posebno se ističe nalaz dječje lubanje (PN 882) s otiskom parte.

U ovogodišnjoj kampanji nastavili smo istraživati lani uočene strukture, a otkrivene su i pojedine nove. U izvješću ćemo se osvrnuti na najznačajnije istražene grobove i strukture.

U 21 grobu pronađeni su posebni nalazi, pri čemu se većinom radi o dijelovima odjeće i obuće (gumbi, kopče, ušice i kukice, nazuvke i sl.) te nabožnim predmetima (medaljice, križevi, krunice i brevari) koji su pronađeni u njih 13, dok je novac pronađen u tri groba.

Posebnim nalazima obilovao je grob 265 koji se nalazio u jugoistočnome dijelu broda crkve (sl. 2). Bio je pokriven opekama SJ 1448 koje su, nakon što se lijes raspao, propale unutar ukopa SJ 1531. Prilikom ukapanja pokojnika iz groba 265, ostaci ranijih grobova pogurani su u stranu, čemu svjedoče mnogobrojne kosti pronađene uz rubove ukopa SJ 1531. Ostaci lijesa iz groba 265 bili su okruženi vijencem od fragmenata opeka. Većina posebnih nalaza nalazila se na području prsnoga koša i

trbuha na kojem su bile sklopljene pokojnikove ruke u kojima je držao krunicu od međusobno povezanih karika, na kraju koje se nalazio latinski križ s prikazom. Krunicu su krasila i dva osobito oblikovana zrna: jedno od njih je tzv. *Arma Christi* zrno koje predstavlja stup za koji je Isus bio privezan, a drugo predstavlja zvono (sl. 3). Uz krunicu je nađen i *Bisamampfel*, posudica u obliku kugle, koja je sadržavala intenzivne mirise, najčešće mošus, a bila je omiljen završetak krunica u 15. i 16. stoljeću (Azinović Bebek 2012: 200). Na žalost, *Bisamampfel* na krunici iz groba 265 je u iznimno lošem stanju i upitno je hoće li se uspjeti rekonstruirati. Pokojnik je na sebi najvjerojatnije nosio prsluk koji se zakopčavao ušicama i kukicama, ali i većim plosnatim gumbima kojih je pronađeno tridesetak. Osim navedenoga, u grobu se nalazila i jedna predica, dva jantarna zrna, lijeve i desne nazuvke te jedan za sada neidentificirani novac i brončani predmet nepoznate namjene. U naknadno prosijanoj zapuni pronađen je brončani kalotasti gumb s cvjetnim motivom te nekoliko brončanih kukica.

U istraživanjima nije pronađeno mnogo nakita, no ističe se zlatni prsten sa staklenom krunom koji je pronađen unutar groba 275 (sl. 4). Prsten je bio sužen kako bi stao na prst najvjerojatnije mlade djevojke pokopane u navedenome grobu. Na to da je riječ o mladoj djevojci upućuju nas i ostaci parte pronađene oko lubanje. Značajan nalaz su i sljepoočničarke pronađene uz fragmentarne ostatke lubanje u grobu 293, od kojih su neke imale završetak u obliku slova S (sl. 5). Položaj sljepoočničarki upućivao je na orijentaciju groba sjever – jug; druge kosti ovoga groba nisu sačuvane. U blizini groba 293 nalazio se grob djeteta 241, pronađen prilikom arheoloških istraživanja 2017. godine, koji je (također) bio orijentiran sjever – jug.

Kripta SJ 1421, koja se nalazila otprilike u sredini broda, istražena je i ispražnjena do kraja (sl. 1). Bila je izrađena od opeka, a svod je bio lučnoga oblika. Opeke svoda bile su posložene usporedno sa smjerom pružanja kripte (istok – zapad), dok su u zidovima bile posložene

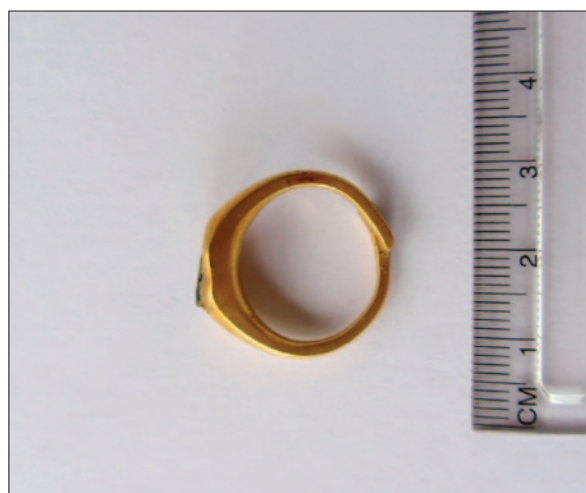
Sl. 2 Grob 265 (snimio: S. Stingl)

Fig. 2 Grave 265 (photo: S. Stingl)

Sl. 3 Posebni nalazi iz groba 265 (PN 827) (snimio: S. Stingl)

Fig. 3 Special finds from grave 265 (SF 827) (photo: S. Stingl)

Sl. 4 Zlatni prsten iz groba 275 (PN 1067) (snimio: S. Stingl)

Fig. 4 Gold ring from grave 275 (SF 1067) (photo: S. Stingl)

okomito. Korištene su dvije vrste opeka sličnih dimenzija i težine, a na nekim mjestima je korišteno i plosnato kamenje. Iz sjevernoga zida kriptе protezao se odvod SJ 1586 kojega smo pratili do ispod sjevernoga zida broda crkve, a najvjerojatnije je služio za odvodnju vode iz kriptе (sl. 6). Stepenice kojima se ulazilo u kriptu nalazile su se na istoku, a bile su posložene na sloju prekopane zdravice izmiješane s ostacima opeka. Kripta je presjekla mnoge starije grobove, a da se unutar broda crkve ukapalo i na-

kon njene izgradnje svjedoči grob 280 čija je lijeva strana kostura položena na njezin južni zid. Unutar kriptе nije pronađen niti jedan cjeloviti kostur, ali su zato pronađene mnogobrojne ljudske kosti, ostaci ljesova ili drvenih greda te mnoštvo posebnih nalaza (sl. 7), u prvome redu dijelova odjeće (ponajviše gumba) i nabožnih predmeta, od kojih se brojnošću ističu zrna krunice od visoko polirana ugljena, gagata. Unutar kriptе, uz njen sjeverni zid, nalazio se ukop SJ 1544 ispunjen crnom rahlom zemljom u kojoj je pronađeno nekoliko lubanja, dugih ljudskih kostiju te nabožnih predmeta i dijelova odjeće. Sve u svemu – čini se da su ostaci pokojnika iz kriptе bili ekshumirani, vjerojatno kada je crkva bila napuštena.

Grobna konstrukcija SJ 1456, koja se nalazila pred ulazom u svetište, također je istražena i ispražnjena do kraja. Unutar grobne konstrukcije pronađen je samo jedan grob, grob 264, koji se nalazio neposredno ispod ožbukana dna grobne konstrukcije SJ 1429 istražene

Sl. 5 S-karičice iz groba 293 (PN 1115) (snimio: S. Stingl)

Fig. 5 Temple rings with S-shaped terminals from grave 293 (SF 1115) (photo: S. Stingl)

i ispražnjene prošle godine (Belaj, Stingl 2018), a koja ju je presjekla. Uz pokojnika su pronađeni medaljica i križ s trolisnim završecima. S obzirom na samo jedan pronađen grob, pretpostavljamo da je po završetku njena korištenja, ona bila prekopana i nasipana slojevima žute zemlje slične zdravici, s malo primjesa i ljudskih kostiju. Kada se i zašto to dogodilo ostaje nejasno. Možda se ukazala potreba za utvrđivanjem ovoga prostora, neposredno pred ulazom u svetište crkve. Zbog sačuvanoga groba 264 pretpostavljamo da je prekopana nakon ili istodobno s izgradnjom grobne konstrukcije SJ 1429. Pri dnu sjevernoga i južnoga zida grobne konstrukcije SJ 1456 pronađene su po dvije rupe koje su služile za umetanje drvenih greda. Sama konstrukcija izrađena je od pretežno nepravilnoga kamena bijelosivkaste boje, ali i fragmenata opeke i kvarca međusobno povezanih bijelom žbukom. Prilikom njene razgradnje pronađen je srebrni ugarski novac (PN 1089).

Uz sjeverni zid broda crkve pronađeni su ostaci najvjerojatnije bočnoga oltara. Isticao se jedan veći kameni blok pravilnoga oblika na čijem se južnome licu nalazila žbuka SJ 1576, čiji ostaci su pronađeni ispod urušenja SJ 1575, prilikom kojeg se ona odlijepila s oltara. Na kamenom bloku, koji je činio temelj oltara, bile su poslozene opeke i kamene međusobno povezani čvrstom žbukom.

Iz zapadnoga zida broda crkve, u smjeru istoka, pružaju se dva zida (SJ 1598 i 1603) izgrađena od nepravilnoga kamena bijele i bijelo-sive boje međusobno povezanog žutom ili žutozelenkastom žbukom. Za sada

Sl. 6 Pogled na brod crkve na kraju istraživanja (snimio: S. Stingl)

Fig. 6 Church nave at the end of the excavation (photo: S. Stingl)

Sl.7 Pogled s istoka na kriptu SJ 1421 tijekom istraživanja s označenim pozicijama posebnih nalaza (snimio: J. Belaj)

Fig. 7 Crypt SU 1421 seen from the east during the excavation with marked positions of special finds (photo: J. Belaj)

funkcija tih zidova nije jasna, vjerojatno je riječ o ostacima starije građevine. Detaljna analiza ostataka arhitekture tek slijedi. Spomenuta kriptu SJ 1421 smjestila se između dva navedena zida. Južni od njih, SJ 1603, presječen je bazom za stup SJ 1439 (ostatak zida SJ 1566 vrlo vjerojatno je nastavak zida SJ 1603). Na sjevernome zidu SJ 1598 nalazio se grob 300 koji je bio devastiran prilikom izgradnje kamene strukture SJ 1596, koja je djelomično sjela na ostatke zida SJ 1598. Većina kostiju nedostaje, ali se ističu ostaci dugih kostiju ruku. Uz desnu ruku pronađen je *caravaca* križ sa zrnom. *Caravaca* križ na sebi ima dvije poprečne grede, a sve imaju tulipanaste završetke. Taj tip križa učestalo se koristi tijekom 16. i 17. stoljeća, ali se zbog njegove prevelike popularnosti među praznovjernim pukom, već 1678. godine izdaju prve zabrane. U grobovima 18. stoljeća vrlo ga se rijetko pronalazi (Knez 2010: 38; Azinović Bebek 2012: 164).

Tijekom kampanje prikupljene su 103 vrećice nalaza. Većinom je riječ o željeznim čavlima te ulomcima keramike i stakla. Izdvojili smo 416 posebnih nalaza, među kojima su najbrojniji ostaci odjeće i obuće poput ušica i kukica i različitih gumba, ali i nazuvaka i potkova te pojasnih kopči i onih za obuću. Brojna su i zrna krunicica različitih materijala i oblika te drugi nabožni predmeti poput medaljica, križića pa i brevara, a nađeno je i više primjeraka novca te ostaci tkanine.

Po završetku radova, sve su strukture još jednom dokumentirane fotografski te snimljene totalnom stanicom. Neki detalji su dodatno fotografirani. Čitavo istraženo područje broda prekriveno je geotekstilom i zasipano iskopanom zemljom.

Literatura

- Azinović Bebek, A. 2012, *Novovjekovni nabožni predmeti nađeni prigodom arheoloških istraživanja na lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske*, Unpublished PhD Thesis, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Belaj, J., Stingl, S. 2018, Arheološka istraživanja crkve Sv. Martina u Prozorju 2017. godine, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIV, 110–114.
- Knez, D. 2010, *Od zore do mraka. Križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije / From dawn till dusk. Crosses in the collection of the National Museum of Slovenia*, Viri. Gradivo za materialno kulturo Slovencev 8, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.

Summary

During September and October 2018, archaeological research of the Church of St. Martin at the site Prozorje (Martin-Breg) in Dugo Selo continued. This campaign saw the conclusion of the investigation of the church nave (trench VI), which was excavated all the way to the archaeologically sterile clay soil, and 43 graves were uncovered and investigated in the process. This year, special finds were recovered from 21 graves, mostly parts of clothing and footwear (buttons, clasps, loops and hooks, fastenings for gaiters etc.) as well as religious objects (medallions, crosses, rosaries and breverls), which were found in 13 graves, while three graves contained coins. Jewellery finds were scarce, the golden ring with a glass inset from grave 275 being the most significant among them. Another significant find – within the corpus of Modern Age finds – are the temple rings found alongside the fragmentary remains of a skull in grave 293, some of them having S-shaped terminals. A brick crypt positioned in the centre of the nave was investigated and completely cleared – it appears that the remains of the deceased had been exhumed from the crypt, probably when the church was abandoned, but numerous finds were retrieved nevertheless. Two walls made of irregularly shaped stones were also discovered (SU 1598 and 1603), protruding beneath the western wall of the nave and extending eastward – at the moment their purpose is unclear, they are probably the remains of an older building.

